

Linguam praeire menti non permittendum¹

¹ „Nu trebuie să lăsăm ca limba să o ia înaintea minții” (Chilon, sec. VII î. Chr., om politic spartan, unul dintre cei șapte înțelepți ai Greciei antice), apud Eugen Munteanu, Lucia-Gabriela Munteanu, *Aeterna Latinitas. Mică enciclopedie a gândirii europene în expresie latină*, Ed. Polirom, Iași, 1996, p. 140.

REVOCARA DONAȚIEI PENTRU SURVENIENȚĂ DE COPIL

Teodor Matei

PRIMUM DIVIDAM

În general se știe ce este o donație. Ca regulă, aceasta este irevocabilă. Există însă în dreptul nostru 3 cauze de revocabilitate a donației. Aceste cauze sunt expres arătate de art. 829 C. civ. Astfel, „Donațiunea între vii se revocă, pentru neîndeplinirea condițiilor cu care s-a făcut, pentru ingratitude și pentru naștere de copii în urma donațiunii”.

Am ales pentru analiza noastră „Revocarea donației pentru surveniență de copil”. Conform treptei I să prezentăm textul din norma juridică; este vorba de art. 836-840 din C. civ. român.

Art. 836 - „Orice donațiuni prin acte între vii făcute de persoane ce n-au copii sau descendenți existenți în timpul facerii lor, oricare ar fi valoarea acestor donațiuni și sub orice titlu s-ar fi făcut, fie chiar donațiunea mutuală sau remuneratorie, fie în fine donațiunea în favoarea maritagiului făcută soților de oricare altă persoană, afară de ascendenții lor, sunt revocate de drept, dacă donatorul, în urma donațiunii, dobândește un copil legitim, un postum sau chiar când a legitimat pe un copil natural, prin maritagiul subsecvent”.

Art. 837 - „Revocarea se face și când copilul donatorului sau al donatricei ar fi fost conceput în timpul donațiunii”.

Art. 838 - „Donațiunea rămâne revocată chiar când donatorul ar fi intrat în posesia lucrurilor dăruite și ar fi fost lăsat în posesia acelor lucruri după nașterea fiului donatorului; donatarul posesor nu va fi obligat a restitui fructele de orice natură luate de el, decât din ziua în care i se va fi notificat nașterea fiului sau legitimarea sa prin căsătorie subsecventă”.

Art. 839 - „Orice clauze sau convenții, prin care donatorul ar renunța la revocarea donațiunii pentru naștere de fiu, este nulă și fără nici un efect”.

Art. 840 - „Prescripția acțiunii de revocare se împlinește după 30 de ani de la nașterea fiului”.

Așadar, în rezumat, o donație este revocabilă de drept dacă se îndeplinesc următoarele 2 condiții: 1) donatorul să nu aibă vreun copil sau alt descendent în viață în momentul încheierii contractului de donație; 2) donatorului să i se nască un copil (fie și după moartea sa).

Realizând *lectura* și *summa* vom trece acum la cea de-a doua treaptă a cercetării noastre.

SECUNDUM PONAM CASUM

În această treaptă trebuie să prezentăm un caz particular, real sau eidetic (imaginar).

Am avut mari probleme cu găsirea unei practici judiciare pe tema revocării donației pentru surveniență de copii. De fapt, nu prea există practică pe această temă. De aceea am imaginat câteva situații care ar putea să fie rezolvate în lumina reglementărilor privitoare la revocarea donației pentru surveniență de copil. Iată-le:

- 1) A nu are nici un copil, donează un teren de 50 hectare și apoi adoptă un copil.
- 2) A are un copil adoptat, donează terenul respectiv și apoi soția sa dă naștere la un copil.
- 3) A nu are nici un copil, donează terenul și apoi apelând la metoda de procreare medical

asistată, fecundația *in vitro*, dobândește un copil.

4) A nu are nici un copil, face donația, i se naște apoi un copil, care decedează la scurt timp.

5) A are un copil născut, donează, apoi i se mai nasc încă 10.

6) A nu are copii, donează, trec 10 ani. Între timp terenul își schimbă proprietarul de mai multe ori, apoi i se naște un copil.

7) A are un copil declarat dispărut, face donația, apoi i se mai naște un copil.

8) A are un copil conceput (în luna a opta), face donația, apoi se naște copilul.

9) A are 10 copii de care nu știe, donează, apoi se stabilește filiația pentru cei 10 copii și între timp i se mai nasc 5.

10) A nu are copil, donează, i se naște un copil dar, cu toate acestea, el dorește menținerea donației.

Am dat toate aceste exemple pentru a surprinde situațiile cele mai controversate în această materie. Răspunsurile la spețe le voi da pe parcursul prezentării.

TERTIUM HISTORIA REGULAE EXPLORABO

În această a treia treaptă vom studia istoria normei de drept. Vom realiza acest studiu în sens invers cronologic.

Astfel, din anul 2004 până în 1865 se aplică actuala reglementare din C. civ., articole pe care le-am prezentat la treapta I.

În Legiuirea Caragea care s-a aplicat în Țara Românească începând cu 1818, în partea a IV-a intitulată „Pentru daruri”, găsim următoarea reglementare: (art. 6) „După ce sa va da darul, nu sa mai cere înapoi, afara numai:

a) De va fi dat darul cu legătură și cel ce l-au luat nu va urma legăturii (corespondentul revocării donației pentru neîndeplinirea sarcinii, n.n.);

b) De va necinsti priimitoriul darului pre dăruitor sau de-l va păgubi sau de va cugeta în faptă rău asupra-i sau de va da jalbă asupra-i cu pără nedreaptă” (corespondentul revocării donației pentru ingratitudine, n.n.).

Observăm așadar că nu există nici o referire la revocarea „darului” (donației) pentru surveniență de copil.

În schimb, în Codul Calimach din Moldova de la 1817 în art. 1287 se stipulează următoarele: „Dacă dăruitorul ce n-are copii după facerea dăruirilor va naște copii, atunci se aplicarișește în această întâmplare regula așazată la art. 1283”. În art. 1283 se arată ca dăruitorul nu poate face daruri peste jumătatea averii sale. După cum observăm, revocarea în acest caz are efecte mai restrânse, depinzând de valoarea donației.

În Pravilniceasca Condică nu există nici un fel de referire la revocarea donației pentru surveniență de copil.

O ultimă sursă pe care am descoperit-o pe firul istoric este din anul 355 d. Hr. și face parte din Codul lui Justinian. Astfel, chiar dacă donația era un pact legitim irevocabil, în dreptul roman au fost prevăzute cazuri exprese și limitative de revocare a acesteia, printre care se număra și situația când donatorului (care și-a gratificat cu acte de binefacere libertul) i s-a născut un copil în familia legitimă (copil cu vocație succesorală).

QUARTUM COMPARABO

Voi începe aceasta treaptă cu prezentarea textului matricial din C. civ. napoleonian.

În C. civ. francez revocarea donației se poate face în aceleași 3 cazuri ca și în legislația noastră: pentru neîndeplinirea sarcinii, pentru ingratitudine și pentru surveniență de copil (art.

953).

În materia care ne interesează, revocarea donației pentru surveniență de copil, există șapte articole: art. 960 are corespondent art. 836 de la noi, 961 este 837 din Codul nostru civil, 962 e 838, 965 e 839 și 966 e 840, fapt pentru care nu le vom mai prezenta. Legiuitorul român nu a mai reprodus în schimb, articolele 963 și 964 din C. civ. francez.

În articolul 963 C. civ. francez se arată că „Bunurile cuprinse în donația revocată de plin drept vor intra în patrimoniul donatorului, libere de orice sarcini și ipoteci pe capul donatarului, fără ca ei să poată să rămână afectați, chiar și în mod subsidiar, de restituirea dată”.

Iar art. 964 C. civ. francez stipulează: „Donațiile astfel revocate nu vor putea fi reînnoite sau să li se dea un nou efect, nici ca urmare a morții copilului donatorului, nici prin vreun alt act confirmativ; și dacă donatorul dorește să doneze aceleași bunuri aceluiași donatar, fie înainte, fie după moartea copilului prin a cărui naștere donația a fost revocată, el nu va putea s-o facă decât printr-o nouă dispoziție”.

E interesant de spus că, deși legiuitorul nostru nu a mai reprodus aceste două articole, doctrina le folosește fără probleme.

De asemenea, nu putem trece cu vederea faptul că, în afara acestor două articole, care nu sunt deloc amintite în Codul nostru civil, absolut toate celelalte reprezintă o traducere fidelă din franceza în română, fără nici o măsură de originalitate.

În altă ordine de idei, în Franța în ultimii ani a început o campanie de revizuire a vechiului Cod napoleonian, care nu mai corespunde realităților existente. Astfel, ministrul justiției, Dominique Perben, a demarat în iulie 2003 o reformă a aspectelor care interesează tema noastră, o revizuire a normelor privitoare la succesiuni și donații. Se dorește ca revocarea donației pentru surveniență de copil să nu mai opereze de drept, lucru care împiedică atât voința contractuală cât și buna desfășurare a circuitului civil.

Să ne aplecam acum și asupra altor legislații observând asemănările și deosebirile existente între acestea și reglementările C. civ. român.

În C. civ. grec, în art. 508 se arată că donația poate fi revocată în cazul survenienței unui copil, dar numai în cadrul unui termen de 5 ani de la încheierea contractului. De asemenea, în art. 512 se reglementează faptul că nu se revocă donațiile făcute în scopul unei datorii morale particulare sau din motive de bună cuviință.

Observăm, așadar, o restrângere a cazurilor de revocare a donațiilor pentru surveniență de copil și un termen de 5 ani în care se poate face aceasta, termenul curgând de la încheierea contractului de donație și nu de la data nașterii copilului. Așadar, dacă după 6 ani de la facerea donației donatorului i se naște un copil, donația nu se mai revocă, pe când la noi termenul este de 30 de ani de la nașterea copilului, potrivit art. 840 C. civ. român.

În C. civ. spaniol revocarea donației pentru surveniență de copil este reglementată în 3 articole, de la art. 644 la art. 646.

Donația se revocă în două cazuri: pentru surveniență de copil și pentru supraviețuirea copilului care era considerat mort la momentul donației. Și la noi în doctrină se arată că un copil dispărut este considerat inexistent, iar în cazul reapariției donația se revocă.

În dreptul spaniol donația se revocă în aceste cazuri într-un termen de 5 ani de la notificarea donatarului cu privire la situațiile apărute. În acest sistem revocarea nu se mai produce de drept, ci printr-o acțiune de revocare în justiție, acțiune care se transmite după moartea donatorului copiilor acestuia și descendenților săi.

În C. civ. maghiar, în art. 582 alin. 1 găsim următoarea reglementare: „donația se poate revoca de către donator dacă are nevoie pentru subzistența sa și astfel nu pune în pericol subzistența donatarului”, iar în alin. 4 se arată că: „Donațiile de o valoare uzuală nu sunt susceptibile de revocare”.

Observăm așadar o reglementare mai largă a revocării donației, surveniența de copil nefiind inclusă aici.

În C. civ. elvețian, în art. 250 găsim în alin. 2 că donatorul poate revoca donația dacă

situația sa financiară s-a înrăutățit foarte tare ori dacă, conform alin. 3, au apărut datorii noi de familie, destul de oneroase.

Nici în legislația elvețiană, după cum am văzut, nu găsim în mod expres reglementată revocarea donației pentru surveniență de copil. Este un text mult mai larg – surveniența de noi datorii de familie – în care desigur se poate include și apariția unui copil.

Putem observa așadar, în concluzie, că în unele legislații s-a păstrat în totalitate reglementarea C. civ. napoleonian cu privire la revocarea donației pentru surveniență de copil (e cazul C. civ. român), în altele s-a păstrat însă cu unele modificări (C. civ. grec, spaniol), iar în alte legislații aflăm reglementări mult mai largi, în care poate fi inclusă și surveniența de copil (C. civ. maghiar, elvețian).

QUINTUM COLLIGAM

Iată-ne ajunși la treapta cu numărul 5, unde vom încerca o exegeză a textului prin analiza gramaticală, contextualizare ce presupune la rândul ei cercetări pluridisciplinare și identificarea sensurilor normei, poate chiar a celui obscur. Voi începe printr-o analiză gramaticală a textului studiat.

În art. 836 C. civ. român se arată că donația se revocă dacă donatorul, în urma donațiunii, dobândește un copil. S-a pus problema care este sensul cuvântului „dobândește”.

Într-o opinie, cea a profesorului Eugeniu Safta-Romano, și copilul adoptat poate fi considerat „dobândit”, acesta fiind asimilat conform legislației în vigoare copilului din căsătorie.

Într-o altă opinie, cea a profesorului Francisc Deak, copilul adoptat nu este vizat de text. În sprijinul opiniei sale domnul profesor Deak aduce și câteva soluții din practica judiciară.

În funcție de opinia pe care o îmbrățișăm vom putea rezolva și primele două spețe pe care le-am propus. Astfel, în prima speță donația se va revoca dacă acceptăm opinia domnului Safta-Romano sau dimpotrivă nu se va revoca, dacă ne situăm pe aceeași poziție cu domnul Deak. În speța a doua, în prima opinie nu se revoca donația, nefiind îndeplinită prima condiție, ca donatorul să nu aibă un copil existent, iar în cea de-a doua opinie, copilul adoptat nefiind vizat de text înseamnă ca donația se va revoca prin nașterea copilului natural.

Domnul Deak aduce ca argument în susținerea opiniei sale faptul că revocarea prin adopție ar contraveni principiului irevocabilității, adopția depinzând în principal de voința adoptatorului.

Am putea răspunde acestui argument cu speța trei, în care nașterea copilului depinde de voința donatorului, și totuși ar fi incorect ca noul născut să nu fie considerat copil dobândit în sensul art. 836.

O altă problemă care se pune aici este analiza cuvântului *existent*. Conform art. 836 pentru ca donația să poată fi revocată în urma nașterii unui copil, donatorul trebuie să nu fi avut copii sau descendenți „existenți” în timpul facerii donației.

Doctrina noastră consideră că un copil dispărut nu este existent și în cazul nașterii unui al doilea copil donația se revoca, deși conform Decretului nr. 31/1954 cel dispărut este socotit a fi în viață (art. 19).

Se consideră că prezumția de a fi în viață operează, de obicei, în favoarea copilului, dar în cazul de față ar fi în defavoarea lui. Așadar în speța 7 donația se revocă.

Aceeași problemă se pune și în cazul copilului conceput. Acesta este considerat născut conform art. 7 din Decretul nr. 31/1954, dar în cazul de față nu este în interesul său să fie considerat născut. Astfel, în speța 8 donația se revocă, chiar dacă donatorul era mai mult ca sigur că se va naște copilul.

Putem descoperi aici și un paradox al copilului conceput. Dacă avem un copil conceput în luna a VII-a să zicem, tatăl său face o donație apoi decedează în aceeași zi, iar mai apoi se naște copilul, vom avea prezumția de copil născut pentru cel conceput în momentul morții tatălui

(pentru a veni la moștenire) și de copil neexistent pentru revocarea donației. Așadar, copilul nostru conceput la momentul morții tatălui este în același timp și existent și neexistent.

Să analizăm acum textul din punct de vedere sociologic și antropologic. Se pune întrebarea de ce a considerat legiuitorul român necesar să revoce donația pentru primul copil născut și nu și pentru ceilalți. Iată, în speța 5 observăm că deși situația financiară a donatorului se înrăutățește foarte tare donația nu se mai revocă. Altfel spus, primul copil este considerat mai important decât următorii. Să avem aici oare o reminiscență a dreptului de primogenitură?

Observăm, pe de altă parte, în această reglementare pe care o studiem o încercare a legiuitorului de a pune pe primul plan familia în detrimentul convenției, în detrimentul voinței de a dona (*animus donandi*). Am putea considera că acesta este și sensul obscur al reglementării: se ocrotește familia, relațiile de bunăstare în familie, în detrimentul voinței contractuale.

Din punctul de vedere al doctrinelor politice, textul are o clară viziune socială în opoziție cu cea liberală (a unui circuit civil fără prea multe piedici din partea statului).

SEXTUM OPPONAM ET QUAESTIO

În această a VI-a treaptă voi cerceta posibilele obiecțiuni la raționamentul implicat de text și voi lamuri contradicțiile după metoda dialectică.

Pro-auctoritas – după cum arătam, prin reglementare se apără familia, relațiile de bunăstare și stabilitate financiară a acesteia, se ocrotește în final copilul.

Contra-auctoritas – reglementarea aduce excepții unice în legislația noastră în ceea ce privește adopția. Este singurul loc unde copilul adoptat nu este asemănat cu cel natural. Se naște, așa cum am observat, un paradox al copilului conceput, care poate fi în același timp și existent și inexistent. În cazul dispariției avem aceeași situație: copilul este considerat și în viață și neexistent.

Faptul că termenul de prescripție este de 30 de ani și curge de la nașterea copilului produce alte situații anormale. Astfel, în speța 6 donația se revocă, deși au trecut 10 ani și, mai mult, siguranța circuitului civil are foarte mult de suferit.

Revocarea de drept a donației în acest caz poate îngreuna, de asemenea, circuitul civil și nu ține cont de voința donatorului. Iată, în speța 10 donația se revocă, iar pentru a face o nouă donație trebuie urmate toate formele necesare. După cum am văzut, în Franța, anul trecut, s-a modificat această reglementare cu privire la revocarea de drept.

Sinteza – cred că am arătat destul de clar că talerele balanței în această discuție în contradictoriu se înclină pentru antiteză.

SEPTIMUM QUERAM, BROCARDUM ET DE LEGE FERENDA

Iată-ne ajunși și la ultima treaptă, cea de-a VII-a. Aici vom cerceta justificările dreptului sancționat de textul în cauza, vom observa principiile generale și vom face propuneri *de lege ferenda*.

Voi începe abrupt spunând că, din punctul meu de vedere, legiuitorul român, copiind pe cel francez, a ales greșit principiul pentru această reglementare. În loc să revoce donația pentru situația financiară apărută în urma încheierii contractului, a statuat revocarea pentru surveniență de copil, deci pentru nașterea unui copil, de fapt chiar a primului copil. Această greșeală de alegere a principiului a dus, consider eu, la toate inadvertențele arătate deja și, mai mult, iată, în speța 4 donația se revocă deși nu are nici o logică (situația financiară nu se schimbă). Copilul

fiind născut mort sau decedat la scurt timp, revocarea nu mai are valoare.

De asemenea, în speța 9 vedem problemele care apar pentru faptul că s-a statuat ca principiul nașterea unui copil și nu situația financiară. Iată, aici, deși are 15 copii pe care este obligat să-i întrețină revocarea donației nu se produce, pe când, în cazul în care copilul moare și, deci, nu are datorii bănești în plus, revocarea se produce.

De lege ferenda propun fie abrogarea textului, care chiar și așa nu a produs prea multă practică, fie o reglementare asemănătoare cu cele din C. civ. maghiar ori elvețian, mult mai largă, în care revocarea se produce numai în cazuri imperios necesare din punct de vedere financiar pentru donator.

*
* * *